

УДК 338.001.36:65.011
DOI: 10.31891/2307-5740-2020-278-1-2

БАЙДА Б. Ф.
Східноєвропейський університет імені Лесі Українки

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ КОМПАНІЙ

Потреба оцінювання ефективності туристичних компаній обумовлена необхідністю зниження витрат ресурсів, зростання продуктивності праці, підвищення фінансової стійкості та незалежності, збільшення конкурентоспроможності наданих послуг. Сучасні умови господарювання потребують формування системи управління ефективністю туристичних компаній, виявлення найважливіших показників ефективності та їхніх значень у процесі вироблення стратегії розвитку, розроблення та втілення заходів щодо їхнього досягнення в оперативному менеджменті. Водночас періодичного контролю за індикаторами ефективності діяльності туристичних компаній вже не достатньо.

У статті досліджено та запропоновано поділ чинників, що впливають на ефективність діяльності туристичних компаній, класифікацію соціально-економічних детермінантів ефективності діяльності туристичних компаній, обґрунтовано основні ознаки зазначених систематизацій.

Ключові слова: ефективність, туристичні компанії, класифікація, чинники, ознаки, детермінанти.

BAIDA B.
Lesya Ukrainka Eastern European National University

SOCIAL AND ECONOMIC DETERMINANTS OF THE EFFECTIVENESS OF A TOURIST COMPANIES ACTIVITIES

In the article, the separation of factors affecting the efficiency of a tourism companies was conducted. At the micro level, factors that influence the efficiency of a tourism companies are important for the study. Factors that affect the efficiency of a tourism companies should be considered at the level of the entire organization, operating process and workplace. Such factors affect the efficiency of the entire tourism company. The efficiency of the entire organization indicates the ability to generate revenue relative to the resources available. It is about the effect of time, economy of all processes. In the article classification of social and economic determinants of efficiency of a tourist companies activity is offered. The main features of these systematics are justified. Social and economic determinants of the efficiency of a tourist companies activity should be divided into the following elements: economic, technical, purposeful, institutional, behavioural and systemic. These social and economic determinants of efficiency of a tourist companies activity characterize the following aspects of the organization: financial evaluation of the results of operations and use of material resources; analysis and evaluation of the implementation of the goals and activities of the tourism company; an assessment of the support that the travel company receives from the environment, which is derived from its social acceptance; forming interpersonal relationships within the organization; system of dependencies and connections in the sector. Understanding the features of grouping the efficiency of a tourism companies by the social and economic determinants is necessary to measure the performance of companies, identify the criteria for evaluating the activity and level of efficiency. The main provisions can be adopted by an executive bodies of a tourism companies, local and regional authorities of the national economy. The analysis is the basis for the formation of methodological approaches to evaluation of the effectiveness of a tourism companies, the creation a strategies and programs for the tourism development at different hierarchical levels.

Keywords: efficiency, tourism companies, classification, factors, features, determinants.

Вступ. Потреба оцінювання ефективності туристичних компаній обумовлена необхідністю зниження витрат ресурсів, зростання продуктивності праці, підвищення фінансової стійкості та незалежності, збільшення конкурентоспроможності наданих послуг. Сучасні умови господарювання потребують формування системи управління ефективністю туристичних компаній, виявлення найважливіших показників ефективності та їхніх значень у процесі вироблення стратегії розвитку, розроблення та втілення заходів щодо їхнього досягнення в оперативному менеджменті. Водночас періодичного контролю за індикаторами ефективності діяльності туристичних компаній вже не достатньо.

Ефективність функціонування національної економіки, діяльності туристичних компаній обумовлена якістю менеджменту й ухвалених управлінських рішень [1; 7]. Тому, сучасні менеджери повинні бути насамперед стратегами, котрі спроможні максимально чітко й адекватно оцінити внутрішні елементи діяльності організації та потреби, особливості зовнішнього середовища. Саме менеджмент є об'єднуючим чинником, спрямованим на зростання ефективності діяльності туристичних компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення поняття «ефективність», особливостям ефективності діяльності суб'єктів господарювання у сфері туризму приділяли увагу такі науковці, як ДеТоро І., Духонин Е., Єдинак П. [3], Зембіцький Б. [4], Кафель Т. [4], Коваль В. [9], Кондалкар В., Лобай Р. [3], Новосельські С. [10], Тендер А., Хаманн П., Шкшипек Е. [5], Шиманська Е. [6], Юринець З. [6] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що ефективність діяльності туристичних компаній є звичним напрямом дослідження для багатьох науковців, проблема ефективності ще недостатньо вивчена. Недостатність комплексних напрацювань цього питання, відсутність чіткого поділу чинників, що впливають на ефективність діяльності туристичних компаній, класифікації

соціально-економічних детермінантів ефективності діяльності туристичних компаній постають наслідком нерозвиненості підходів до визначення економічних результатів діяльності підприємства.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження чинників, що впливають на ефективність діяльності туристичних компаній, здійснення класифікації соціально-економічних детермінантів ефективності діяльності туристичних компаній.

Вклад основного матеріалу. На мікрорівні важливими для дослідження постають чинники, що впливають на ефективність діяльності туристичних компаній. Їх доцільно розглядати на рівні усієї організації, операційного процесу і робочого місця (табл. 1). Чинники, які наведені в таблиці 1, мають вплив на ефективність всієї туристичної компанії. Ефективність діяльності усієї організації вказує на здатність до генерування доходів відносно наявних ресурсів. Мова йде про ефект часу, економічність процесів.

Таблиця 1

Чинники, що впливають на ефективність діяльності туристичних компаній

Рівень розгляду чинників	Основні чинники
Організації	1) загальні цілі розвитку організації, методи їх вимірювання; 2) стратегія розвитку туристичної компанії; 3) організаційна структура; 4) методи застосування ресурсів, потенціалу
Операційного процесу	1) розроблення нових видів туристичних продуктів; 2) процес забезпечення ресурсами; 3) процес створення, надання туристичних послуг, виробництво туристичних продуктів; 4) процес продажу; 5) процес дистрибуції; 6) процес проведення трансакцій; 7) процес стягнення боргу
Робочого місця	1) методи набору, відбору персоналу; 2) діапазони завдань і обов'язків; 3) використання стандартів праці; 4) передача зворотної інформації; 5) методи мотивування; 6) методи навчання, підвищення кваліфікації

Джерело: складено автором за матеріалами [5–7]

Правильно пов'язані організаційні цілі з процесами та системою ефективності працівників можуть привести туристичну компанію до очікуваних результатів [3, с. 72]. Розуміння особливостей групування ефективності діяльності туристичних компаній за соціально-економічними детермінантами необхідне для проведення вимірювання результатів функціонування компаній, виявлення критеріїв оцінювання діяльності та рівня ефективності. Оскільки ефективність постає якісним атрибутом, важливо вимірювати рівень ефективності завдяки досконалим методикам, які включають якісні та кількісні індикатори і критерії. Рівень ефективності лягає в основу поділу туристичних компаній на ефективні чи неефективні.

Не фінансовий аспект ефективності може включати соціальні, моральні відносини з навколишнім середовищем, коли організаційна ефективність сприймається ширше, ніж економічна, найчастіше зводиться до здатності організації до досягнення оперативних цілей. Соціально-економічні детермінанти ефективності діяльності туристичних компаній доцільно поділити на такі елементи: економіко-технічний, цілеспрямований, інституціональний, поведінковий та системний. Це розширює інтерпретацію ефективності, виходячи за рамки економічних вимірів (фінансова оцінка результатів та споживання ресурсів), підкреслюючи важливість міжособистісних відносин усередині туристичної компанії, а також між організаціями (системні зв'язки у секторі). У таблиці 2 представлені соціально-економічні детермінанти ефективності діяльності туристичних компаній, результати розширення меж інтерпретації ефективності із різноманітністю потенційних заходів.

Таблиця 2

Соціально-економічні детермінанти ефективності діяльності туристичних компаній

Критерій ефективності	Характеристика	Соціально-економічні детермінанти, показники
1	2	3
Економічний - технічний	Фінансова оцінка результатів операцій та використання матеріальних ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> • рентабельність, • витрати на надання туристичних послуг, • витрати на допоміжні заходи у процесі діяльності туристичної компанії, • рівень державного фінансування, • сума боргу, • індикатор боргового навантаження, • кількість наданих туристичних послуг, • кількість доступних видів туристичних послуг, • продуктивність основних фондів, • продуктивність праці, • продуктивність заробітної плати, • продуктивність технічного обладнання,

1	2	3
		<ul style="list-style-type: none"> • вартість обладнання, • рівень технічного оснащення, • вартість інвестицій у матеріально-технічне забезпечення, • цикл модернізації технічного обладнання
Цілеспрямований	Аналіз та оцінка реалізації цілей і діяльності туристичної компанії	<ul style="list-style-type: none"> • наявність туристичних послуг і конкурентних переваг, • нетривіальність туристичних послуг, туристичної продукції, • взаємодоповнюваність туристичних послуг, • якість надання туристичних послуг, • ступінь професіоналізму, • адаптація туристичних послуг до потреб клієнтів
Інституційний (політика)	Оцінка підтримки, яку туристична компанія отримує від навколишнього середовища, що є похідним від її соціального прийняття	<ul style="list-style-type: none"> • загальна довіра до організації, • організаційна стабільність та стійкість, • прийняті цінності та норми компанії, • безперервність ведення бізнесу, • залежність від влади; • обсяг коштів, отриманий за рахунок спонсорства компаній та приватних осіб, • реагування на звернення та прохання організації, • розмір субсидії, • позиція ведення переговорів туристичної компанії, • монополістична позиція
Поведінковий	Формування міжособистісних стосунків всередині організації	<ul style="list-style-type: none"> • плинність працівників, • наявність кваліфікованих працівників, • умови праці та оплати праці відносно інших організацій, • сфера незалежності ухвалення рішень менеджерами, • ступінь інтеграції між працівниками, • якість міжособистісних відносин, • відповідність між поведінкою працівників і встановленими правилами, нормами, ідеологією та організаційною культурою, • кількість конфліктів у туристичній компанії
Системний	Система залежностей та зв'язків у секторі	<ul style="list-style-type: none"> • кількість поданих ідей, • вартість витрат на дослідження та розробки, • вартість інвестицій, • економія матеріальних і кадрових витрат, • кількість працівників, які підвищують кваліфікацію, • застосування методів управління якістю, • кількість збоїв в операційному процесі, • контроль процесу обслуговування клієнтів, • ступінь автоматизації процесів

Джерело: складено автором за [4, с. 241–244]

З таблиці 2 можна побачити розширення фінансової перспективи у процесі вимірювання ефективності діяльності туристичної компанії за потенціалом, можливостями як за умови формування нових туристичних продуктів і послуг, так і методів управління, збільшенні вартості власних ресурсів.

Висновки. Дослідження ефективності діяльності туристичних компаній все ще залишається визначальним в контексті забезпечення напрямів зростання національної економіки, територій. Проведений аналіз наукових праць щодо розкриття ефективності діяльності туристичних компаній із врахуванням різних когнітивних поглядів, засвідчує необхідність виокремлення чинників, що впливають на ефективність діяльності туристичних компаній, систематизації видів ефективності діяльності туристичних компаній, виявлення соціально-економічних детермінантів ефективності діяльності туристичних компаній. Розуміння ефективності діяльності туристичних компаній сприяє формуванню ознак і характеристик, виробленню критеріїв ефективності як засобів підтримки, моніторингу та контролю рівня ефективності.

Література

1. Байда Б.Ф. Системний підхід до розвитку менеджменту туризму / Б.Ф. Байда // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – 2019. – Том 30(69). № 2. – С. 22–25.
2. Юринець З.В. Дослідження конкурентного середовища ринку туристичних послуг України [Електронний ресурс] / З.В. Юринець // Ефективна економіка. – 2015. – № 1. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3759> (дата звернення: 28.10.2019).
3. Jedynek P. Ocena znormalizowanych systemów zarządzania jakością: instrumenty i uwarunkowania jakości, Wydawnictwo UJ, Kraków, 2007, 164 s.
4. Kafel T., Ziębicki B. Wymiary i kryteria oceny efektywności organizacji pozarządowych. W: Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów. Red. A. Nalepka, A. Ujwary-Gil. WSB-NLU, Nowy Sącz, 2009, 276 s.
5. Skrzypek E. Efektywność ekonomiczna jako ważny czynnik sukcesu organizacji [w:] T. Dudycz, G. Osbert-Pociecha, B. Brycz (red.), Efektywność – konceptualizacja i uwarunkowania, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 262, Wydawnictwo UE, Wrocław, 2012, 232 s.
6. Szymańska E. Efektywność przedsiębiorstw – definiowanie i pomiar, „Roczniki Nauk Rolniczych” Seria G, T. 97, z. 2, 2010, 184 s.
7. Yurynets Z., Bayda B., Petrukh O. Country's economic competitiveness increasing within innovation component. Economic Annals – XXI. 2015. № 9-10. P. 32–35.

References

1. Baida B.F. Systemnyi pidkhid do rozvytku menedzhmentu turizmu / B.F. Baida // Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Ekonomika i upravlinnia. – 2019. – Tom 30(69). № 2. – S. 22–25.
2. Yurynets Z.V. Doslidzhennia konkurentnoho seredovyscha rynku turystychnykh posluh Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Z.V. Yurynets // Efektyvna ekonomika. – 2015. – № 1. – Rezhym dostupu : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3759> (data zvernennia: 28.10.2019).
3. Jedynak P. Ocena znormalizowanych systemów zarządzania jakością: instrumenty i uwarunkowania jakości, Wydawnictwo UJ, Kraków, 2007, 164 s.
4. Kafel T., Ziębicki B. Wymiary i kryteria oceny efektywności organizacji pozarządowych. W: Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów. Red. A. Nalepka, A. Ujwary-Gil. WSB-NLU, Nowy Sącz, 2009, 276 s.
5. Skrzypek E. Efektywność ekonomiczna jako ważny czynnik sukcesu organizacji [w:] T. Dudycz, G. Osbert-Pociecha, B. Brycz (red.), Efektywność – konceptualizacja i uwarunkowania, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 262, Wydawnictwo UE, Wrocław, 2012, 232 s.
6. Szymańska E. Efektywność przedsiębiorstw – definiowanie i pomiar, „Roczniki Nauk Rolniczych” Seria G, T. 97, z. 2, 2010, 184 s.
7. Yurynets Z., Bayda B., Petrukh O. Countries economic competitiveness increasing within innovation component. Economic Annals – XXI. 2015. № 9-10. P. 32–35.

Рецензія/Peer review : 13.01.2020

Надрукована/Printed : 10.03.2020
Рецензент: д. е. н., проф. Хоронжий А. Г.